

Nitel Araştırma Yöntemleri: Sosyal Bilgiler Lisansüstü Öğrencilerinin Algısına İlişkin Fenomenolojik Bir Çalışma

Hüseyin Bayram^{1*}

¹Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ağrı, Türkiye
ORCID: H. Bayram (0000-0001-6065-8865)

Özet

Bu araştırmada; bilime, araştırma yöntemleri arasındaki farklılığa, nitel araştırmanın bilime etkilerine ve post-pozitivizmin insanın dünya görüşü üzerindeki etkilerine yönelik algının ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni işe koşulmuştur. Araştırmanın çalışma grubu, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak Türkiye'deki bir üniversitede sosyal bilgiler eğitimi alanında lisansüstü öğrenim gören on beş kişiden oluşturulmuştur. Verilerin toplanmasında yapılandırılmamış gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Toplanan veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonunda öğrencilerin bilimsel algısının bilimin evrensel ilkeleriyle uyduğu; nitel araştırmanın işlevine yönelik algısının nitel araştırmanın amaçlarına uygun olduğu; nicel ve nitel yöntemler arasındaki farkları yeterli düzeyde algıladıkları; nitel araştırmanın bilime etkisi ve post-pozitivist paradigmanın dünya görüşüne etkisi konularında benzer algılara sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar ışığında; öğrencilere nitel araştırmaya ilişkin daha fazla öğrenme yapabilecekleri koşullar oluşturulması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler; lisansüstü eğitim; nitel araştırma; fenomenoloji; algı.

Qualitative Research Methods: A Phenomenological Research on the Perception of Social Studies Post-Graduate Students

Abstract

In this research, it is aimed to show the perception intended science, the difference between research methods, the effects of qualitative research on science and the effects of post-positivism on the worldview. In the research, the phenomenological pattern was used. The participant group is composed of fifteen post-graduate students who are studying social studies education at a university in Turkey by using criteria sampling method. The data collected by participant observation and semi-structured interview techniques were analyzed by content analysis. The findings reached are as follows; The scientific perception matches with fundamentals of science. The perception of the function of qualitative research is consistent with the goals of qualitative research. There is a similar perception about the impact of qualitative research on science and the impact of post-positivism on worldview. By the results, suggestions such as creating conditions in which students can learn more about qualitative research were made.

Keywords: Social studies; post-graduate education; qualitative research; phenomenology; perception.

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yükselişe geçen nitel araştırma yönteminin kökleri, ilk çağlara dayanmaktadır. Nitel araştırmaya ilişkin ilk düşünceler, Eski Yunan ve Roma felsefesinde yer bulmuştur. Sistematik bir alan olarak belirginleşmesi ise on sekizinci yüzyılda olmuştur. Nitel araştırmanın temeli, insanın ölçüme yönelik işlemlerle yeterince anlaşılamayacağı düşüncesidir. İnsan; duyguları ve düşünceleri olan, değişken bir yapıdır. Onun görüşlerini, davranışlarını ve hislerini etkileyen birçok faktör söz konusudur. Bu kapsamda

insana yönelik değişkenlerin araştırıldığı çalışmalarda niteliksel yöntemler işe koşulmalıdır (Denzin, Lincoln & Giardina, 2006). İnsanın özellikle bir olgu, olay ya da duruma yönelik algısı, düşünceleri ya da tutumu araştırıldığında derinlemesine veri toplama ve çözümleme teknikleri kullanılmalıdır (Denzin & Lincoln, 1995; Glesne, 2016; Leavy, 2011; Ormston, Spencer, Barnard & Snape, 2014). Nitel araştırma, insana dair gerçeklerin sosyal ortamlarda meydana geldiğini, çok boyutlu olduğunu ve sürekli değiştiğini savunan bir dünya görüşüne sahiptir (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Nitel araştırma, post-pozitivist bilime bağlı olarak biçimlenen paradigmayı esas almaktadır (Blank, 2004; Schwartz & Ogilvy, 1979). Söz konusu paradigma, pozitivist dünya görüşüne alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Cox, 2012; Eisenhart & Jurow, 2011; Nelson, 2010). Post-pozitivizme göre gerçek, bilgi ve doğru, toplumsal

*Yazışma Adresi / Address for Correspondence:

H. Bayram, Email: hubayram@agri.edu.tr

Geliş Tarihi / Received Date: 20.02.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 15.04.2021

Doi: 10.26701/uad.883957

yaşam içerisinde oluşan kurgulardır (Delyser, 2008; Yıldırım & Şimşek, 2018). Buna göre varlık ve anlam, insanın katılımıyla oluşur ve biçimlenir (Cho & Trent, 2006; Malterud, 2001). Gerçeklik kesin değildir ve gerçekliğin belirlenmesinde tek bir yol yoktur (Mays & Pope, 1995; Shank, 2006; Morse, 1991; Tesch, 2013). Post-pozitivist paradigmanın sahip olduğu özellikler, alanyazında şöyle ifade edilmektedir (Allmendinger, 2002; Annels, 1996; Borland, 1990; Lapid, 1989; Smith, 1979; Wildemuth, 1993):

- Varlık çok karmaşık bir yapıya sahiptir.
- Doğada dikey değil, yatay bir düzen vardır.
- Varlık tek yönlü değil, aksine çok boyutludur.
- Evrende belirsizlik hakimdir.
- Herşey birbirinden etkilenir.
- Varlık, sürekli olarak değişmekte ve yeni özellikler kazanmaktadır. Aynı zamanda önceki özelliklerini kaybedebilmektedir.
- Her araştırma, araştırmacının görüşlerinden az ya da çok etkilenmektedir.

Post-pozitivist bilim paradigmasının yukarıda ifade edilen özelliklerine dayanan nitel araştırma yöntemlerinin tanımlanmasına yönelik farklı görüşler mevcuttur (Harlos, Mallon, Stablein & Jones, 2003; Jackson, Drummond & Camara, 2007). Daha doğrusu alan uzmanları, nitel araştırmanın doğasına aykırı olacağı düşüncesiyle keskin bir tanım yapmaktan kaçınmaktadırlar (Keen, 1996; Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırmayı katı olmamak kaydıyla; toplumsal olay ve olguları kendi öz çevreleri içerisinde inceleyen ve onlara ilişkin kuramlar geliştiren yöntem biçiminde ifade etmek mümkündür (Nyden, 1991; O'connor & O'neil, 2004; Patton, 1987). Nitel araştırmanın tanımındaki esneklik, onun özelliklerine de yansımaktadır (Merriam, 2002; Rifkin & Hartley 2001). Alanyazında kesin belirlenmiş olmamakla birlikte, genel olarak ifade edilen nitel araştırma özellikleri şunlardır (Bogdan & Biklen, 1992; Fetterman, 1989; Glaser & Strauss, 1967; Glesne & Peshkin, 1992; Goetz & LeCompte, 1984; Maxwell, 1996; Miles & Huberman, 1994; Patton, 1987):

- Olay, olgu ve durumların kendi doğal ortamlarında incelenmesi,
- Araştırmacı/araştırmacıların ve ona/onlara rehberlik/yardımcılık edenlerin araştırmadaki rolü,
- Araştırmaya konu olanın bir bütün olarak incelenmesi,
- Katılımcıların araştırılan konuya ilişkin algı ve görüşlerinin ortaya konması,
- Araştırmada işe koşulan desen, veri toplama araçları ve veri çözümleme tekniklerinin esnek olması

- Araştırmada niteliğe yönelik verilerin toplanması,
- Veri çözümlemede tümevarımsal yaklaşımın kullanılması.

Nitel araştırma yöntemleri, yirminci yüzyılın ortalarından itibaren bilimsel çalışmalarda etkin biçimde kullanılmaya başlanmıştır (Henderson, 2011; Pile, 1992; Tierney & Lincoln, 1994). Öyle ki Türkiye'de de nitel araştırma yöntemlerinin bilimsel çalışmalarda kullanım oranı gün geçtikçe artmaktadır. Ancak nitel desenler ile yürütülen araştırmalar alanyazındaki bilgiler ışığında incelendiğinde söz konusu yöntemin yeterli düzeyde anlaşılma-ş olmadığı ve bu nedenle uygun araştırma süreçlerinin tasarlanamadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, nitel araştırma yöntemlerinin öğretimine ilişkin yayın ve çalışmaların yeterli düzeyde olmamasından kaynaklanmaktadır (Baltacı, 2017; Karataş, 2015; Saban, 2007). Oysaki nitel araştırma, yaşamın esnek yapısı içerisinde insanı anlamayı amaçlaması (Mason, 2002; Walsh, 2003) nedeniyle her sosyal ve beşerî bilimcinin öğrenmesi ve yararlanması gereken araştırma yöntemidir (Roulston & Shelton, 2015). Bu kapsamda yaşamı ve insanı doğrudan konu edinen sosyal bilgiler alanının eğitimcileri de bilimsel çalışmalarda nitel araştırma yöntemlerinden yararlanmalıdırlar.

Sosyal bilgiler, insanı inceleyen sosyal ve beşerî bilimlerin sağladığı bilgileri sistemli bir biçimde harmanlayarak öğretmeyi amaçlayan bir derstir (Barr, Barth & Shermis, 2013). Sosyal bilgiler, ilköğretim kademesindeki öğrencilere toplumsal yaşamda yararlanabilecekleri pratik bilgiler ile beceriler kazandırmaya ve aynı zamanda toplumsal yapıya uygun değer ve davranışlar geliştirmelerine odaklanmaktadır. Bu açıdan sosyal bilgiler alanında yapılacak araştırmalarda algı, düşünce ve duygu gibi insana ait niteliksel kavramların incelendiği süreçler ön plana çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada sosyal bilgiler alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin nitel araştırma yöntemlerine ilişkin algısı irdelenmiştir. Bu çalışmanın insan yaşamını doğrudan konu edinen sosyal bilgiler alanında araştırma yapan ya da yapacak olan kişilerin nitel araştırma yöntemlerini nasıl algıladığını ortaya koymaya yönelik olması ve kendisinden sonraki benzer çalışmalara kaynak oluşturması itibarıyla alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Amaç

Sosyal bilgiler alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin nitel araştırma yöntemlerine ilişkin algısının araştırıldığı bu çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

Sosyal bilgiler alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin;

- Bilime yönelik algısı nasıldır?
- Bilimsel araştırma yöntemlerine yönelik algısı nasıldır?

- Nitel araştırma yöntemlerinin bilime olan katkısına yönelik algısı nasıldır?

2. YÖNTEM

Algıyı araştırmaya yönelik bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; olay, olgu ve durumları kendi öz koşulları ve öz formları içerisinde inceleyen ve derinlemesine bilgi toplamayı amaçlayan yöntemdir (Glesne, 2016; Yıldırım & Şimşek, 2018; Yin, 2015). Çalışmada nitel araştırma yönteminin kullanılması nedeni, katılımcıların iç dünyasına yönelik bilgilerin toplanması istenmesidir. Bu araştırma, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun 20.10.2020 tarih ve 141 sayılı kararı ile alınan izin kapsamında gerçekleştirilmiştir.

2.1. Desen

Sosyal bilgiler lisansüstü eğitim öğrencilerinin algısının araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji, kullanılmıştır. Fenomenoloji, insan yaşantılarına ve yaşantıları kapsamında gelişen algılarına odaklanmaktadır (Creswell, 1998; Patton, 1990). İnsanlar sürekli olarak deneyimler edinirler. Bu deneyimler, onların iç dünyalarını biçimlendirir. Fenomenoloji deseni, söz konusu iç dünyanın betimlenmesine yöneliktir (Schwandt, 1997). Fenomenolojik araştırmalarda odak, yaşanmışlıklardır. Bir başka deyişle; araştırılan şey olgunun kendisinden ötede olguya yönelik deneyimlerdir. Buna bağlı olarak fenomenolojik desenle yürütülen araştırmalarda insan deneyimlerindeki bilinçli yapıların açığa çıkarılması amaçlanır (Werts, 2005). Bu çalışmada fenomenoloji deseninin kullanılmasındaki neden, araştırmaya katılan bireylerin nitel araştırmaya ilişkin deneyimlerinin izlenmiş olması ve söz konusu deneyimler kapsamında biçimlenen algıya yönelik ayrıntılı bilgilere ulaşmanın amaçlanmasıdır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'deki bir üniversitede sosyal bilgiler eğitimi alanında lisansüstü eğitim gören on beş öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırma verilerinin toplanacağı grubun araştırmanın amacına uygun niteliklere sahip kaynaklardan seçilmesine yöneliktir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu araştırmanın çalışma grubu oluşturulurken göz önünde bulundurulmuş ölçüt, nitel araştırma yöntemleri ve/veya nitel veri analizi dersini/derslerini almış/ alıyor olmasıdır. Çalışma grubunda yer alan katılımcılara ilk olarak yapılandırılmamış gözlem tekniği uygulanarak ders süresince araştırmanın amacına yönelik veriler toplanmıştır. İkinci aşamada ise katılımcılar arasından gönüllü olan altı kişi ile görüşme yapılmıştır. Katılımcılara ilişkin bilgiler, Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'de yer alan bilgilere göre; yaş aralığı 24-29 arası olan katılımcılardan yedisi herhangi bir işte çalışmı-

yorken, sekizi aktif olarak çalışmaktadır. Altısı doktora, dokuzu ise yüksek lisans düzeyinde eğitim almaktadır. Sekizi kadın, yedisi erkek olmak üzere toplam on beş kişinin yer aldığı gruptan altı kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada katılımcıların gerçek isimleri yerine kod isimler kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri. (Tabloda yer alan katılımcılar, lisansüstü eğitim düzeyine göre sıralanmıştır.)

	Katılımcı Kod İsmi	Yaş	Cinsiyet	Lisansüstü Düzey	Çalışma Durumu
1	Ö1*	24	Kadın	Yüksek lisans	Çalışmıyor
2	Ö2*	24	Erkek	Yüksek lisans	Çalışmıyor
3	Ö3	24	Erkek	Yüksek lisans	Çalışmıyor
4	Ö4	29	Erkek	Yüksek lisans	Çalışmıyor
5	Ö5*	24	Erkek	Yüksek lisans	Çalışmıyor
6	Ö6	25	Kadın	Yüksek lisans	Çalışıyor
7	Ö7	24	Kadın	Yüksek lisans	Çalışıyor
8	Ö8	27	Erkek	Yüksek lisans	Çalışmıyor
9	Ö9*	26	Kadın	Yüksek lisans	Çalışıyor
10	Ö10*	29	Kadın	Doktora	Çalışıyor
11	Ö11	28	Erkek	Doktora	Çalışıyor
12	Ö12	25	Erkek	Doktora	Çalışıyor
13	Ö13	25	Kadın	Doktora	Çalışıyor
14	Ö14*	28	Kadın	Doktora	Çalışmıyor
15	Ö15	27	Kadın	Doktora	Çalışıyor

*Görüşme yapılan katılımcılar.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, yapılandırılmamış gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmıştır. Gözlem ve görüşme, nitel araştırmalarda çokça kullanılan ve araştırılan konuya yönelik bilgilerin doğal ortamda toplanmasına yönelik tekniklerdir (Creswell, Hanson, Plano Clark & Morales, 2007). Veri toplama araçları olarak; araştırmacı tarafından gözlem notlarının kaydedilmesi amacıyla tutulan defter ve dört sorudan oluşan görüşme formundan yararlanılmıştır.

Veri toplama araçlarının biçimlendirilme sürecinde; görüşme formunda yer alan soruların, araştırmanın amacına uygunluğunun belirlenmesi amacıyla nitel araştırma konusunda deneyimli dört akademisyenin görüşüne başvurulmuştur. Söz konusu akademisyenler, görüşme formunun ilk biçimindeki soruların niteliksel verilerden çok niceliksel verileri toplamaya ilişkin olduğuna, soruların yeterince anlaşılabilirliğine ve derinlemesine bilgi edinmeye uygun olmadığına yönelik görüş bildirmişlerdir. Alınan dönütler kapsamında görüşme formunda yer alan sorular yeniden düzenlenerek son biçimi verilmiştir.

Veri toplama sürecinde; çalışma grubu, nitel araştırma yöntemleri dersinde bir ders dönemi, nitel veri analizi dersinde bir ders dönemi olmak üzere bir eğitim-öğretim yılı boyunca gözlemlenmiştir. Nitel araştırma yöntemleri dersinde her bir katılımcı bir nitel araştırma yapmıştır. Katılımcılar, yaptıkları araştırmanın kuramsal boyutlarını oluşturmuş ve araştırmaya yönelik veri toplamıştır. Nitel veri analizi dersinde ise katılımcılar, yaptıkları

araştırmanın verilerini çözümlemişlerdir. Söz konusu dersler boyunca yapılandırılmamış gözlem tekniği kullanılarak, katılımcıların yaşantıları kapsamında meydana gelen algı değişimlerine ilişkin veri toplanmıştır. Gözlem sürecinde katılımcıların nitel araştırma yöntemlerine ilişkin ifadeleri ve tepkileri kayıt altına alınmıştır.

Veri toplama sürecinin ikinci aşamasında, katılımcılardan gönüllü olan altı kişi ile birer kez bireysel görüşme yapılmıştır. Söz konusu kişiler önceden bilgilendirilmiş ve kendilerinin uygun gördüğü koşullarda görüşülmüştür. Görüşme sırasında katılımcı onayı alınarak; birinin arızalanması ihtimaline karşı iki farklı cihaz ile ses kaydı yapılmıştır. Görüşmelerin her biri 30-45 dakika arası sürmüştür. Görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorular şunlardır:

- Sizce bilim nedir?
- Sizce bilimsel araştırmalarda nasıl bir yol izlenmelidir?
- Sizce nitel araştırma yöntemleri bilimin gelişmesinde nasıl etkilere sahiptir?
- Nitel araştırma yöntemlerine yönelik eğitiminiz, dünyayı algılama şekliniz üzerinde etki yarattı mı? Nasıl?

Alınan kayıtlar daha sonra bilgisayar ortamında yazıya dönüştürülerek analize hazırlanmıştır. Katılımcıların ifadelerine hiçbir şekilde müdahalede bulunulmamış, cümleleri olduğu gibi metinlere dönüştürülmüştür.

2.3. Verilerin Çözümlemesi

Toplanan verilerin çözümlenmesinde yapılan araştırmanın doğasına uygun olarak tümevarımsal analiz yaklaşımı uygulanmıştır. Bu kapsamda araştırmanın verileri, içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, araştırma verilerini içeren kayıtların, sistematik bir biçimde incelemeyi içeren bir tekniktir (Mayring, 2014). İçerik analizinde amaç, verilerin tanımlanması ve içerdikleri anlamları ortaya çıkarmaktır (Krippendorff, 2018; Morgan, 1993). İçerik analizi sürecinde aşağıdaki aşamalar izlenmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018).

- Verilerin kodlanması,
- Temaların belirlenmesi,
- Kod ve temaların düzenlenmesi,
- Bulguların yorumlanması.

Bu araştırmanın verilerinin çözümlenmesi sürecinde yukarıdaki aşamalara uygun olarak; öncelikle veriler incelenmiş ve kodlar oluşturulmuştur. Kodlar bir araya getirilerek temalar belirlenmiştir. Ardından kodlar ve temalar arasındaki tutarlılık kontrol edilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu kontrol sırasında temaların oluşturulan kodların içeriğini yansıtıp yansıtmadığına bakılmıştır. Son aşamada ise araştırmanın bulguları ortaya konarak yorumlanmıştır. Veri analiz sü-

recinde izlenen yol, veri-kod-tema biçiminde Tablo 2’de örnek olarak gösterilmiştir.

Tablo 2. Çözümleme Süreci Örneği. (Kodların belirlenmesine temel oluşturan ifadeler, koyu renkle vurgulanmıştır).

Veri		Kod	Tema
Gözlem	Görüşme		
-Öğrencilerin tamamı, bilime ilişkin olarak; bilimin insan yaşamı için vazgeçilmez temellerden biri olduğunu düşünmektedirler. -Ö3, bilimin insana yaşamını kolaylaştıran bir olgu olduğunu ifade etmektedir.	-”Bilim bence yaşamın içerisinde yer alan bir öge, her evresinde karşılaşacağımız bir öge.” -”Bilim denince benim aklıma, bütün insanlığa mal olmuş, bütün insanların birlikte ortaya çıkardığı, yani benim kafamda yaptığı çağrışım; bütün insanlığın ortak mirasıdır bilim diyebilirim.”	-Yaşamdan bir öge -İnsanlığın ortak mirası -İnsanlığın vazgeçilmezi -Yaşamı kolaylaştırıcı	-Yaşam-sallık
-Öğrenciler, bilimi çoğunlukla ilerlemenin anahtarı olarak görmektedirler. -Ö14, topluma en fazla katkıyı bilimin sağladığını düşünmektedir.	-”Gelişimi ifade ediyor. Yeni şeyler öğrenmeyi, yeni şeyler üretmeyi. -”Daha idealistik düşünürsek eğer bir toplumun gelişmesini, bir neslin gelişmesini ifade ediyor.” -”Evet bilim bir değişiklik yaratmak için yapılmalıdır. Bence bilim yenilik ve fayda üzerine kurulmalı.”	-Yeni şeyler öğrenme -Yeni şeyler üretme -Toplumsal gelişme -Neslin gelişmesi -Değişiklik -Yenilik -İlerlemenin anahtarı	-Gelişim
-Ö6, bilimin yaşamı kontrol etmenin yolu olarak ifade etmiştir. -Öğrenciler genel olarak bilimi yaşamın temel yöntemi olarak görmektedirler.	-”Konuları, okuduğumuz her şeyi, izlediğimiz her haberi incelediğimiz herhangi bir şeyi bir yöntem bir süreç dahilinde eleştirel bir bakış açısıyla incelemeyi ve güvenilirliğini kontrol etmeyi sanırım içeriyor benim için.”	-Yöntem -Eleştirel bakış açısı -Kontrol	-Sistematik
-Öğrenciler bilimi, insanlık için vazgeçilmez bir olgu olarak görmektedirler.	-”Bilim, bana göre ışık yani, geleceğe yönelik ışık.” -”Geleceği daha iyi anlayabilmemiz için, daha iyi şartlarda yaşayabilmemiz için bir ışık yani.”	-Işık -Geleceği anlatan -Geleceğe ışık tutan -Vazgeçilmez	-Yol gösterici

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması amacıyla aşağıdaki süreçler izlenmiştir.

- Veri toplamak amacıyla geliştirilen görüşme soruları, işe koşulmadan önce araştırmanın amacıyla hangi oranda örtüşüklerinin belirlenmesi için uzman görüşüne sunulmuş ve alınan dönütler kapsamında yeniden biçimlendirilmiştir.
- Araştırma süreci boyunca toplanan veriler, ilk önce yüzeysel biçimde okunarak içerikleri genel olarak anlaşılmasına çalışılmıştır. Ardından verilerin kodlanmasına geçilerek birincil kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra veriler tekrar incelenerek oluşturulan kodlar kontrol edilmiştir. Tutarsız görülen kodlar temizlenmiş ve kodlama sürecine baştan başlanmıştır. İkincil okumadan sonra oluşturulan kodlar, içeriklerine göre belirlenen temalar altında toplan-

mıştır. Oluşturulan temaların altında birleştirilen kodlar arasındaki uyumun görselleştirilmesi amacıyla tablolar oluşturulmuş ve son kontroller söz konusu tablolar üzerinde yapılmıştır. Bu aşamada bazı kodlar silinerek sadeleştirmeye gidilmiştir. Tablolar, uzmanlara sunularak izlenen yola ilişkin görüş alınmıştır. Söz konusu uzmanlar çözümleme sürecinde gereğinden fazla ayrıntının kodlandığına ilişkin dönütlerde bulunmuşlardır. Alınan dönütler kapsamında kodlarda sadeleştirmeye gidilerek düzenlemeler yapılmıştır.

- Temalardan bulgulara ulaşılmıştır. Söz konusu bulgular, tıpkı görüşme soruları ve temalar gibi uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan görüşmelere ilişkin bulguların gözlem bulgularıyla desteklenmesine ilişkin dönütler alınmıştır. Söz konusu dönütlere bağlı olarak araştırmada gözlem verilerinden ulaşılan bulgulara daha fazla yer verilmiştir.

3. BULGULAR

Veri analiz sürecinde toplam yetmiş dokuz adet kod oluşturulmuştur. Bu kodlar, dokuz tema altında birleştirilmiştir. Temalardan ulaşılan bulgular ise aşağıdaki beş başlıkta ifade edilmiştir.

Sosyal bilgiler lisansüstü öğrencilerinin;

- Bilim algısı,
- Nitel araştırma yöntemlerinin işlevlerine ilişkin algısı,
- Nicel ve nitel araştırma yöntemleri arasındaki farklara ilişkin algısı,
- Nitel araştırmanın bilime yaptığı katkıya ilişkin algısı,
- Dünya görüşünün dönüşmesinde nitel araştırmanın etkisi.

3.1. Bilim Algısına İlişkin Bulgular

Araştırmacı tarafından tutulan gözlem notları kapsamında, nitel araştırma dersine başladıklarında katılımcıların bilim algısının katı pozitivist dünya görüşüne dayandığı belirlenmiştir. Nitel araştırmanın içeriğini ve felsefi dayanaklarını öğrendikçe ise pozitivistin tek bilim paradigması olmadığına karar verdikleri ve post-pozitivist bilim paradigmasını da içselleştirdikleri görülmüştür. Araştırmanın son aşamasında yapılan görüşmelerde katılımcıların ortak inançlarının; bilimin bir yol gösterici, geleceğe ışık tutucu bir rehber olduğuna dair olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların bilim algısı, çoğunlukla benzer olmakla birlikte; bilime yüklenen anlamı ifade etmekte “yöntem, eleştirel bakış açısı, kontrol, ışık” gibi benzetmeler kullandıkları görülmüştür. Gözlem sürecinde katılımcıların bilime yönelik algısında gerçekleşen değişikliklere ilişkin veriler ile görüşmelerden elde edilen verilerin birbiriyle örtüştüğü saptanmıştır. Örneğin katı-

lımcılardan Ö14 ve Ö2, bilimi gelişimle bağdaştırırken; Ö5, insanlığın mirası şeklinde ifade etmiştir. Bu katılımcıların ifadeleri şöyledir:

Ö5 bilim algısını,

“Bilim denince benim aklıma, bütün insanlığa mal olmuş, bütün insanların birlikte ortaya çıkardığı, yani benim kafamda yaptığı çağrışım; bütün insanlığın ortak mirasıdır bilim diyebilirim.”

biçiminde belirtmiştir. Öte yandan Ö14,

“Bilim bence yaşamın içerisinde yer alan bir öge, her evresinde karşılaşacağımız bir öge. Aslında Atatürk İlke ve İnkılapları Ders’inde de matematik dersinde de bilimsellik vardır. Bilim benim için biraz da bilimsel olmayı çağrıştırıyor. Konuları, okuduğumuz her şeyi, izlediğimiz her haberi incelediğimiz herhangi bir şeyi bir yöntem bir süreç dahilinde eleştirel bir bakış açısıyla incelemeyi ve güvenilirliğini kontrol etmeyi sanırım içeriyor benim için. Bilimle hayatı ayırt edemeyiz bu açıdan sanıyorum. Başka bilim benim için ne ifade ediyor? Gelişimi ifade ediyor yeni şeyler öğrenmeyi yeni şeyler üretmeyi. Daha idealistlik düşünürsek eğer bir toplumun gelişmesini bir neslin gelişmesini ifade ediyor.”

şeklinde, Ö2 ise algısını;

“Bilim, bana göre ışık yani, geleceğe yönelik ışık. Geleceği daha iyi anlayabilmemiz için, daha iyi şartlarda yaşayabilmemiz için bir ışık yani.”

sözleriyle anlatmıştır. Verilen yanıtlar kapsamında katılımcıların bilime ilişkin benzer algıya sahip oldukları ve bilimi insan yaşamının temel dinamiklerinden biri olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

3.2. Nitel Araştırma Yöntemlerinin İşlevi Konusundaki Algıya İlişkin Bulgular

Gözlem sürecinin büyük bölümünde katılımcıların nitel araştırmanın işlevine yönelik kafa karışıklığı yaşadıkları ancak öğrenmeler gerçekleştirdikçe tutarlı bakış açılarını geliştirdikleri saptanmıştır. Bu kapsamda daha geniş veri seti oluşturmak için görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen katılımcılar, pozitivist bilim paradigmasının insanı derinlemesine incelemek ve anlamak için tek başına yetersiz kaldığını, genellemeler yaparak her bireyin kendine özgü oluşunu gözden kaçırdığını ifade etmişlerdir. Pozitivist bilim paradigmasının eksiklerini tamamlamak için ise insanı, derinlemesine inceleyen nitel araştırma yöntemine gereksinim duyulduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların algısının nitel araştırma yönteminden mutlak suretle yararlanması gerektiği yönünde olduğu saptanmıştır. Ancak katılımcıların her birinin söz konusu algıya ilişkin gerekçelerinin farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Görüşme yapılan katılımcılardan bazılarının düşünceleri şöyledir:

Ö1;

“Sosyal bilimcilerin ya da eğitim bilimcilerin, kendimizi eğitim bilimci olarak da niteleyebiliriz. Eğitim bilimcilerin malzemesi insan olduğu için insanların eğitimleri, insanların gelişimleri, insanların öğrenmelerini konu edindiği için malzemesi insan olan bir disiplinin nitel araştırma ile çalışması gerektiği kanaatindeyim. Nitel araştırmanın temel işlevi insanı olduğu gibi resmetmektedir.”

Ö10;

“ Kesinlikle nitel araştırmanın işlevi insanı anlamaktır. Yani sosyal bilimler hani öyle şey gibi değildir. Fen bilimleri gibi değildir. Kişiler daha önemlidir. Sosyal bilimlerde bireyler önemlidir. Hani nicel araştırma genelleme yapıyor genelde ama nitel araştırma ise bireyleri hani nasıl söyleyeyim daha çok kendi içerisinde algılıyor, genellemeye ulaşmak yerine bireylerin içinde bulunduğu durumu betimliyor bize. Hani o yüzden direkt sosyal bilimlerle alakalı olduğunu düşünüyorum. Onun için de nitel araştırmaların ana hedefi ve işlevi insana dair olana ulaşmaktır.”

Ö9;

“İşlevi görev olarak ifade edebiliriz. Nitel araştırmanın görevi, insanı ve insan topluluklarının duygularını, düşüncelerini ve algılarını araştırmaktır. Nitel araştırma sosyal bilimlerde çok gerekli. Çünkü sosyal bilimler ve sosyal bilgiler dediğimiz alan insanı, inceleyen, insanlarla haşır neşir olan bir alan olması nedeniyle gerekli. Bu noktada da insanı sadece nicel yöntemlerin yansıtaçağını düşünmüyorum. Bu nedenle nitel araştırma yöntemlerini de bu açığı kapatmak için gerekli buluyorum.”

Katılımcıların doğrudan ifadelerine bakıldığında; her birinin nitel araştırma yönteminin gerekliliğini farklı bir bakış açısıyla somutlaştırdıkları görülmektedir.

3.3. Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri Arasındaki Farklar Konusundaki Algıya Yönelik Bulgular

Gözlem sürecinin üçüncü haftasından sonra katılımcıların nicel ve nitel araştırma yöntemleri arasındaki farkları özümstedikleri saptanmıştır. Bu saptamanın doğrulanması için yapılan görüşmelerde katılımcılar, insanın değişken bir varlık olduğunu belirtmişlerdir. İnsanın duyguları ve düşünceleri olduğu için ölçümsel teknikler aracılığıyla yeterli düzeyde anlayamayacağını savunmuşlardır. Katılımcılardan bazıları bu konuya ilişkin kesin fikirler belirtmek istemediklerini dile getirirken, bazıları ise nicel ve nitel araştırma yöntemleri arasında büyük farklar olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Ö14, nicel yöntemi; yüzeysel, genelleyici, tek boyutçu olarak; nitel yöntemi ise, derinlemesine çalışan ve bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran bir yapı olarak açıklamıştır. Ö5 ise iki yöntem arasındaki farka ilişkin şöyle açıklama yapmıştır:

“Sosyal bilimcilerin ya da eğitim bilimcilerin ki kendimizi eğitim bilimci olarak da niteleyebiliriz. Eğitim

bilimcilerin malzemesi insan olduğu için insanların eğitimleri, insanların gelişimleri, insanların öğrenmelerini konu edindiği için malzemesi insan olan bir disiplinin nitel araştırma ile çalışması gerektiği kanaatindeyim. Nicel araştırma yöntemleri bu konuda oldukça yetersiz bence.”

Nitel ve nicel araştırma yöntemleri arasındaki farklar konusunda en çarpıcı yanıtları veren Ö14 ve Ö5’in insan odaklı araştırmaların nitel araştırma yöntemleri ile yürütülmesi gerektiğine ilişkin inanca sahip oldukları belirlenmiştir. Ö1, Ö2, Ö9 ve Ö10 ise bu konuda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarını ve bu yüzden fikir belirtmek istemediklerini söylemişlerdir.

3.4. Nitel Araştırma Yöntemlerinin Bilime Yaptığı Katkı Konusundaki Algıya Yönelik Bulgular

Gözlemlenen katılımcıların uzun süre boyunca nitel araştırma yöntemlerinin bilime katkısını zihinlerinde oturtmakta zorlandıkları fark edilmiştir. Bu zorluğun bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin dünya görüşü dönüşümünden kaynakladığı varsayılmıştır. Bu varsayımın doğrulanması amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde toplanan verilere göre; katılımcıların nitel araştırmanın bilime katkısını kavramakta uzun süre boyunca zorlandıkları saptanmıştır. Ancak tüm katılımcıların algılarının zaman içerisinde nitel araştırma yöntemlerinin bilime katkısını, insanın derinlemesine anlaşılmasını sağlamada güçlü bir yöntem olduğu biçiminde değiştiği belirlenmiştir. Görüşülen katılımcılardan bazılarının açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir.

Ö2, nitel araştırmanın; yeni bir algı oluşturmada katkı sağladığını şöyle ifade etmiştir:

“Aslında bence nitel, dünyada yeni bir algıyı, yeni bir paradigmayı ortaya koyuyor. Bu takdirde insanların anlaşılması, onların değerli oluşu, onların farklı algılara sahip olabileceği düşüncesinin bilime girmiş olması, bilim açısından geliştirici. Dolayısıyla nitel araştırmayı bilime ulaşmak için tıpkı diğer araştırma desenleri gibi bir desen olarak kabul etmeliyiz.”

Ö1,

“Nitel, bireyleri hani kendi içerisinde değerlendiriyor. Hani var olan hali görmemizi sağlıyor ve bunu biraz daha detaylı yani derinlemesine bize öğretiyor. Bunun bilime katkısı da şu yönde olabilir. İnsan davranışlarının nasıl şekillendiğini görebiliriz nitel araştırmalar yaparak, nitel araştırma soruları sorarak. Hani genellemeler yapmak amaçlı değil de var olanı görüp gereken teknolojik gelişmeleri ona göre uyarlayabiliriz diye düşünüyorum.”

sözleriyle dile getirirken; Ö10,

“Bilimin gelişmesinde ne kadar çeşitlilik kazanırsa, farklı yöntemlerle bilim geliştirilmeye çalışılırsa daha kaliteli, daha nitelikli ürünler ortaya çıkmaya başlayacaktır. Bu nedenle açıkta kalan, eksik kalan kısım-

ların telafi edilmesi itibariyle gerçekten olumlu bir alan olarak görebiliriz.”

biçiminde ifade etmiştir. Ö5, algısını

“Nitel araştırma yöntemleri ya da teknikleri, insanı anlatıyor. Bilimi de insan var ediyor. İnsan olmazsa bilim de olmaz. Bana göre nitel, bu yüzden bilimin temel parametresi olan insanı açıklamaya çalışan bir yöntem bence, bilime çok katkı sağlar.”

sözleriyle, Ö14 ise,

“Yani nitel araştırma biraz yeni bir alan. Fakat bilimin gelişmesine katkısı şimdiden oldukça fazla. Şimdiden diyorum çünkü nitel araştırmanın etkin biçimde kullanılması yirminci yüzyılda başladı yani. İlerledikçe bilimin gelişmesini de sağlaması kaçınılmaz olur bence.”

sözleriyle belirtmiştir. Yapılan açıklamalara bakıldığında katılımcıların nitel araştırma yöntemlerini genellikle insan merkezli araştırmalarla bağdaştırdıkları ve bilimin gelişmesinde etkili bir faktör olduğuna yönelik algıya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

3.5. Dünya Görüşünün Dönüşmesindeki Etkiye İlişkin Bulgular

Araştırmacı tarafından tutulan gözlem notları kapsamında, katılımcıların her birinin nitel araştırma yöntemlerine yönelik alınan derslerin, dünya görüşlerinde büyük ve anlamlı değişimler yarattığı algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Gözlem süresince yaşanan felsefi açmazlar ve dersi veren öğretim elemanı ile yapılan bilimsel tartışmalar, katılımcıların dünya görüşlerinde köklü değişimler yaşandığını göstermiştir. Görüşme yapılan katılımcılardan sağlanan verilerin, gözlem aracılığıyla toplanan verileri doğrulayıcı nitelikte oldukları görülmüştür. Görüşme yapılan katılımcılardan bazılarının bu konuya ilişkin açıklamaları, aşağıdaki gibidir.

Ö9, yaşadığı dünya görüşü değişimini şöyle ifade etmiştir:

“Gerçekten pozitivist anlamda düşündüğümü bu derse gelene kadar tam olarak bildiğimi söyleyemem. Bu dersin amacı da zaten dediğim gibi eksik, açıkta kalan göremediğimiz, kör olduğumuz noktaların aydınlatılması yönüyle çok önem kazandığını düşündüğüm için, kendi düşüncem, kendi dünyam açısından da kör olduğum noktaları görebilmek için beni olumlu derecede etkileyen bir ders oldu. Çünkü tek bir bakış açısına sahip olduğumu, bu ders sayesinde gördüm. O nedenle de gerçekten deneyimlenmesi gereken bir noktadaydı benim için.”

Ö2,

“Paradigmaları falan öğrendikten sonra, insanların herhangi bir konuya çok ama çok farklı bakış açılarından bakabileceğini öğrendim yani.”

biçiminde, Ö14 ise;

“Benim dünya içerisinde kendimi nereye konumlandığımı anlamama yardımcı oldu. Bunu anlamakta benim araştırmacı olarak bilimsel duruşumu etkilemiş oldu. Bendeki değişimi bir düşünce değişikliği yönünde olmadı. Fakat benim kendimi konumlandırmamda yardımcı oldu.”

sözleriyle ifade etmiştir. Verilen yanıtlara bakıldığında nitel araştırmaya ilişkin derslerin katılımcıları derinden etkilediği anlaşılmaktadır. Öte yandan katılımcılardan bazılarının nitel araştırma yöntemlerine ilişkin öğrenmelerin, varoluşsal problemleri çözmede yardımcı olduğu yönünde algıya sahip oldukları da görülmektedir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak; araştırmaya katılanların bilime ilişkin algısı, bilimin ilerlemenin anahtarı olduğu yönündedir. Bilime ilişkin benzetmelerde de bulunan katılımcılar, insanlığın gelişiminin her bakımdan bilimle ilintili olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bilimsel bilginin belli süreçler sonunda elde edilen değerli ve insan yaşamını kolaylaştırıcı bir değer olduğu inancına sahip olduğu görülmüştür. Bu kapsamda bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin derslerin bilimsel anlayış kazandırmada etkili olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Şenel & Aslan (2014)'in yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının bilimi ve bilim insanını tutarlı benzetmelerle ifade ettikleri, söz konusu tutarlılığın bilimsel araştırmaya ilişkin derslerin alınmış olmasıyla ilintili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bilim algısına ilişkin bir başka çalışma da Dikmenli (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, biyoloji öğretmen adayları ile yapmış olduğu çalışmada katılımcıların bilime yönelik algısının okul derslerinde öğrendikleriyle paralel olduğu sonucuna ulaşmıştır. Başka bir çalışma ise Ayvacı & Er-Nas (2010) tarafından yapılmıştır. Katılımcı grubunu Fen ve Teknoloji öğretmenlerinin oluşturduğu çalışmada; öğretmenlerin bilimsel araştırmaya yönelik dersler almış olmalarına bağlı olarak bilimi doğru algıladıkları ve tutarlı biçimde ifade ettikleri saptanmıştır. Yurt dışında benzer bir araştırma gerçekleştiren Kihwele (2014), Tanzanya'daki ortaokul öğrencilerinin bilime yönelik algısını incelemiştir. Kihwele, araştırma sonucunda öğrencilerin ülke koşulları nedeniyle geçerli bilimsel dünya görüşünü yakalayamadıklarını saptamıştır. Yurt dışında yapılmış bir başka çalışma ise Wang, An, Ma, & Cai. (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, Amerika ve Çin'deki öğretmenlerin bilimsel araştırmaya ve bilimin doğasına ilişkin görüşlerini araştırdıkları çalışmada Çin'deki öğretmenlerin bilimin doğasına ve bilimsel araştırmaya ilişkin görüşlerinin pozitivist bilim paradigması kapsamında olduğu Amerika'daki öğretmenlerin ise pozitivist ve post-pozitivist bilim paradigmalarını harmanlayan bakış açısına sahip oldukları saptamışlardır. Öte yandan alanyazında bilimsel araştırma yöntemlerine ve bilimin doğasına ilişkin algıyı inceleyen ve bu araştırmayla benzer sonuçlara farklı araştırmalara da (Mesci & Renee,

2017; Yang, Park, Shin, & Lim, 2017; Lederman, 2002) ulaşılmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerinin işlevine yönelik olarak; insanı anlamayı kolaylaştırıcı bir yöntem olduğu algısının ağırlıkta olduğu görülmüştür. Gözlem sürecinin altıncı haftasından itibaren, tüm katılımcıların nitel araştırmanın sahip olduğu özellikleri ve ortaya çıkış nedenlerini kavradığı saptanmıştır. Söz konusu saptamaları desteklemek amacıyla yapılan görüşmelerde, katılımcıların büyük çoğunluğunun nitel araştırmanın işlevini içselleştirdiği, dayandığı felsefi görüşlerin ortaya çıkış nedenlerini kavradığı görülmüştür. Stanfield (2006), nitel araştırmanın sosyal adaleti sağlamaya ilişkin işlevini sorgulamak amacıyla gerçekleştirmiş olduğu çalışmada bu araştırmaya benzer biçimde nitel araştırmanın insanı anlamaya ve insan yaşamının gereklerini tespit etmede oldukça işlevsel bir yöntem olduğu sonucuna ulaşmıştır. Doküman inceleme olarak yürütülen çalışmanın sonunda nitel araştırmanın aynı zamanda, insani değerlerin geliştirilmesine ilişkin işlevleri olduğu saptanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinin işlevine ilişkin bir başka çalışma, Hammarberg, Kirkman, & de Lacey, (2016) tarafından yapılmıştır. Nitel araştırmanın hangi kapsamda kullanılacağını ve ne tür yararlar sağlayacağını inceleyen araştırmacılar, bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer saptamalarda bulunmuşlardır.

Araştırmada ulaşılan en belirgin sonuçlar, nicel ve nitel yöntemler arasındaki farklara ilişkin algı konusunda olmuştur. Katılımcıların tamamı, iki yöntem arasındaki farkları anlaşılır biçimde ifade etmişlerdir. Söz konusu farklar, katılımcıların algısına göre çeşitli biçimlerde ifade edilmiş olsalar da genel algının, iki yöntemin kendilerine özgü özellikler içerdikleri yönünde olduğu görülmüştür. Katılımcıların genel olarak nitel araştırmanın yeniliğine vurgu yaptığı görülmüştür. Buna rağmen hızlı bir yükseliş yaşadığını da ifade etmişlerdir. Nitel araştırma yöntemlerinin sosyal bilim alanlarında büyük gelişmeler sağlanmasına ön ayak olduğunu vurgulamışlardır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin dayanaklarını ve farklılıklarını araştıran Rutberg & Bouikidis (2018), bu araştırmanın ulaştığı sonuçlara benzer olarak iki yöntem arasında felsefi ve araçsal farklılıklar olduğunu saptamışlardır. Benzer sonuçlara ulaşan bir başka çalışma da Eastman, Aviles & Hanna (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, işletme kurslarında öğrenme ve tatmini sağlamada nitel ve nicel araştırma yöntemleri arasındaki farklılıkları inceledikleri çalışmada iki araştırmanın birbirinden farklı boyutlara sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Katılımcıların nitel araştırmanın bilime katkısına yönelik algısının, genel olarak katkı sağladığı yönünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan katılımcılar, söz konusu yöntemin bilimsel araştırmalarda yeterince kullanılmadığını da belirtmişlerdir. Berg, Lune & Lune (2004), nitel araştırmanın sosyal bilimlerde sağladığı

avantajlara yönelik yaptıkları yayında, bu araştırmanın saptamalarına benzer olarak, nitel araştırmanın sosyal bilimlerin gelişimi için vazgeçilmez olduğunu ifade etmektedirler. Oldukça yakın sonuçlara ulaşan bir başka çalışma da Daniele vd. (2020) tarafından yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinin bilimsel çalışmalarda sağladığı yararların incelendiği çalışmada; söz konusu yöntemin bilime büyük katkı sağladığı, insana ilişkin araştırmalarda büyük kolaylıklar sağladığı belirlenmiştir.

Araştırmanın veri toplama sürecinde tüm katılımcıların, pozitivist bilim paradigmasına sahip bireyler olarak “nitel araştırma yöntemleri” ve/veya “nitel veri analizi” derslerine başladıkları görülmüştür. Bilimsel bilginin deneysel ve tekrarlanabilir olduğu görüşüyle derse başlayan katılımcıların post-pozitivist bilim paradigmasını içselleştirmekte zorlandıkları görülmüştür. Yoğun okumalar ve pratik ödevler aracılığıyla birinci ayın sonunda söz konusu paradigmanın temellerinin anlaşıldığı gözlemlenmiştir. Bu aşamadan sonra nitel araştırmanın esas aldığı post-pozitivist bilim paradigmasına yönelik yoğun tartışmaların gerçekleştirildiği ve bu süreç sonunda zihinlerde netleştirilmeye başlandığı saptanmıştır. Yapılan görüşmelerde, katılımcıların açıklamalarına göre, her biri felsefi bunalım geçirmiş ve sonunda bilimin pragmatist yönü kapsamında söz konusu paradigmayı içselleştirmişlerdir. Clark (1998)'in pozitivist ve post-pozitivist bilim paradigmaları kapsamında nitel-nicel çatışmasını incelediği çalışmada; bu araştırmanın ulaştığı sonuçlara paralel saptamalarda bulunmuştur. Clark, iki yöntemin dünya görüşlerinde birtakım farklılıklar olduğunu, bu farklılıkların bilimsel araştırmaları her yönüyle etkilediği sonucuna ulaşmaktadır.

Araştırma sonucuna göre katılımcılar; nitel araştırma yönteminin, sosyal bilimlerin gelişmesini sağlayan, nicel araştırma yönteminin eksiklerini gideren, insanı anlamak için olabildiğince gerekli, bilimin ilerleyişinde pay sahibi ve bilimsel algıyı değiştirici bir faktör olarak algılamaktadırlar.

Nitel araştırma yöntemleri, insana ait olan her şeyi tüm yönleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında özellikle eğitim araştırmalarında nitel araştırmanın sağladığı olanaklardan faydalanmak gerekmektedir. Öyle ki bilimin fayda sağlamaya odaklı bir olgu olduğu gerçeği de göz önüne alındığında nitel araştırmanın, bilimsel çalışmalar yapan kişilerce bilinmesi ve uygulanması gereken bir yöntem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sosyal bilgiler alanında lisansüstü eğitim alan bir başka deyişle geleceğin muhtemel akademisyenlerinin nitel araştırma yöntemlerini öğrenmesi bir gerekliliktir. Söz konusu alan öğrencileri özelinde yapılan bu araştırmanın amaçlarını tüm eğitim alanlarına genellemek mümkündür. Bu kapsamda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- Lisans ve lisansüstü eğitim alanlarında nitel araştırma-yı öğretici içeriklere daha fazla yer verilebilir.
- Lisans ve lisansüstü eğitim gören öğrencilerin nitel araştırma yöntemlerini öğrenmeleri özellikle teşvik edilebilir.
- Öğrenciler nitel araştırma yöntemlerinin kullanımına uygun çalışmalar yapmaya teşvik edilebilir ve söz konusu çalışmalarını yapabilecekleri araştırma ortamları oluşturulabilir.
- Akademisyenler tarafından bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin derslerde nitel ve nicel yöntemlerin birbirinin zıttı yöntemler olmadıkları, aksine birbirlerini tamamlayıcı özelliklere sahip oldukları vurgulanarak bilimin faydacı yönü ön plana çıkartılabilir.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun 20.10.2020 tarihli ve 141 numaralı kararı ile alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Allmendinger, P. (2002). The post-positivist landscape of planning theory. *Planning Futures: New Directions for Planning Theory*, 1(1)3-17. <https://doi.org/10.1177/147309520200100105>
- Anells, M. (1996). Grounded theory method: Philosophical perspectives, paradigm of inquiry, and postmodernism. *Qualitative Health Research*, 6(3), 379-393. <https://doi.org/10.1177/104973239600600306>
- Ayvacı, H. Ş., & Er Nas, S. (2010). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin bilimsel bilginin epistemolojik yapısı hakkındaki temel bilgilerini belirlemeye yönelik bir çalışma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 691-704. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefedergi/issue/49056/625850> adresinden 20,11,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-14. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası* (C. Dönmez Çev.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Berg, B. L., Lune, H., & Lune, H. (2004). *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston, MA: Pearson.
- Blank, G. (2004). Teaching qualitative data analysis to graduate students. *Social Science Computer Review*, 22(2), 187-196. <https://doi.org/10.1177/0894439303262559>
- Bogdan, R., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education; An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Borland, J. H. (1990). Postpositivist inquiry: Implications of the "new philosophy of science" for the field of the education of the gifted. *Gifted Child Quarterly*, 34(4), 161-167. <https://doi.org/10.1177/001698629003400406>
- Cho, J., & Trent, A. (2006). Validity in qualitative research revisited. *Qualitative Research*, 6(3), 319-340. <https://doi.org/10.1177/1468794106065006>
- Clark, A. M. (1998). The qualitative-quantitative debate: moving from positivism and confrontation to post-positivism and reconciliation. *Journal of Advanced Nursing*, 27(6), 1242-1249. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1998.00651.x>
- Cox, R. D. (2012). Teaching qualitative research to practitioner-researchers. *Theory into Practice*, 51(2), 129-136. <https://doi.org/10.1080/00405841.2012.662868>
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Plano Clark, V. L., & Morales, A. (2007). Qualitative research designs: Selection and implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236-264. <https://doi.org/10.1177/0011000006287390>
- Daniele, M. A., Martinez-Alvarez, M., Etyang, A. K., Vidler, M., Salisbury, T., Makanga, P. T., ... & Sandall, J. (2020). The contribution of qualitative research within The PRECISE study in Sub-Saharan Africa. *Reproductive Health*, 17(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12978-020-0875-6>
- Delyser, D. (2008). Teaching qualitative research. *Journal of Geography in Higher Education*, 32(2), 233-244. <https://doi.org/10.1080/03098260701514074>
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1995). Transforming qualitative research methods: Is it a revolution? *Journal of Contemporary Ethnography*, 24(3), 349-358. <https://doi.org/10.1177/089124195024003006>
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., & Giardina, M. D. (2006). Disciplining qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 19(6), 769-782. <https://doi.org/10.1080/09518390600975990>
- Dikmenli, M. (2010). Undergraduate biology students' representations of science and the scientist. *College Student Journal*, 44(2), 579-588. <https://doi.org/10.1111/j.2150-1092.1965.tb00035.x>
- Eastman, J. K., Aviles, M., & Hanna, M. D. (2017). Determinants of perceived learning and satisfaction in online business courses: An extension to evaluate differences between qualitative and quantitative courses. *Marketing Education Review*, 27(1), 51-62. <https://doi.org/10.1080/10528008.2016.1259578>
- Eisenhart, M., & Jurow, A. S. (2011). Teaching qualitative research. In C. Willig, & W. Station-Rogers (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative research* (pp. 699-714). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Fetterman, D. M. (1989). *Ethnography step by step*. Newberry Park, CA: Sage.
- Glaser, B., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Glesne, C. (2016). *Becoming qualitative researchers: An introduction*. New Jersey: Pearson Publishing.
- Glesne, C., & Peshkin, A. (1992). *Becoming qualitative researchers: An introduction*. White Plains, NY: Longman.
- Goetz, J. P., & LeCompte, V. MD (1984). *Ethnography and qualitative design in educational research*. Orlando: Academic Press.
- Hammarberg, K., Kirkman, M., & de Lacey, S. (2016). Qualitative research methods: when to use them and how to judge them. *Human reproduction*, 31(3), 498-501. <https://doi.org/10.1093/humrep/dev334>
- Harlos, K. P., Mallon, M., Stablein, R., & Jones, C. (2003). Teaching qualitative methods in management classrooms. *Journal of Management Education*, 37(1), 10-24. <https://doi.org/10.1177/0022052103251111>

- nal of Management Education*, 27(3), 304-322. <https://doi.org/10.1177/1052562903027003003>
- Henderson, K. A. (2011). Post-positivism and the pragmatics of leisure research. *Leisure Sciences*, 33(4), 341-346. <https://doi.org/10.1080/01490400.2011.583166>
- Jackson, R. L., Drummond, D. K., & Camara, S. (2007). What is qualitative research? *Qualitative Research Reports in Communication*, 8(1), 21-28. <https://doi.org/10.1080/17459430701617879>
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80. <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/kokdener/123091/13f.pdf> adresinden 10,09,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Keen, M. F. (1996). Teaching qualitative methods: A face-to-face encounter. *Teaching Sociology*, 24(2), 166-176. <https://doi.org/10.2307/1318807>
- Kihwele, J. E. (2014). Students' perception of science subjects and their attitude in Tanzanian secondary schools. *World Journal of Educational Research*, 1(1), 1-8. http://www.wjer.org/WJER_Vol.%201,%20No.%201,%20January%202014/STUDENTS.pdf adresinden 09,07,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lapid, Y. (1989). The third debate: On the prospects of international theory in a post-positivist era. *International Studies Quarterly*, 33(3), 235-254. <https://doi.org/10.2307/2600457>
- Leavy, P. (2011). *Oral history: Understanding qualitative research*. Oxford: Oxford University Press.
- Lederman, N. G. (2002). Everyday thoughts about nature: A worldview investigation of important concepts students use to make sense of nature with specific attention to science. *Science Education*, 86(4), 591-593. <https://doi.org/10.1002/sce.10046>
- Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges, and guidelines. *The Lancet*, 358(9280), 483-488. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(01\)05627-6](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(01)05627-6)
- Mason, O. J. (2002). Teaching Qualitative Research Methods: Some Innovations and Reflections on Practice. *Psychology Teaching Review*, 10(1), 68-75. <https://eric.ed.gov/?id=EJ876450> adresinden 09,11,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Maxwell, J. A. (1996). *Qualitative research design: An interpretive approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mayring P. (2015) Qualitative Content Analysis: Theoretical Background and Procedures. In: Bikner-Ahsbahs A., Knipping C., Presmeg N. (Ed.), *Approaches to Qualitative Research in Mathematics Education. Advances in Mathematics Education* (pp. 365-380). Dordrecht: Springer.
- Mays, N., & Pope, C. (1995). Qualitative research: Rigour and qualitative research. *Bmj*, 311(6997), 109-112. <https://doi.org/10.1136/bmj.311.6997.109>
- Merriam, S. B. (2002). Introduction to qualitative research. *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*, 1(1), 1-17. https://stu.westga.edu/~bthibau1/MEDT%208484-%20Baylen/introduction_to_qualitative_research/introduction_to_qualitative_research.pdf adresinden 07,11,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Mesci, G., & Renee' S, S. (2017). Changing preservice science teachers' views of nature of science: Why some conceptions may be more easily altered than others. *Research in Science Education*, 47(2), 329-351. <https://doi.org/10.1007/s11165-015-9503-9>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morgan, D. L. (1993). Qualitative content analysis: A guide to paths not taken. *Qualitative Health Research*, 3(1), 112-121. <https://doi.org/10.1177/104973239300300107>
- Morse, J. M. (1991). Approaches to qualitative-quantitative methodological triangulation. *Nursing Research*, 40(2), 120-123. <https://doi.org/10.1097/00006199-199103000-00014>
- Nelson, I. A. (2010). From quantitative to qualitative: Adapting the life history calendar method. *Field Methods*, 22(4), 413-428. <https://doi.org/10.1177/1525822x10379793>
- Nyden, P. (1991). Teaching qualitative methods: An interview with Phil Nyden. *Teaching Sociology*, 19(3), 396-402. <https://doi.org/10.2307/1318206>
- O'connor, D. L., & O'neill, B. J. (2004). Toward social justice: Teaching qualitative research. *Journal of Teaching in Social Work*, 24(3-4), 19-33. https://doi.org/10.1300/j067v24n03_02
- Ormston, R., Spencer, L., Barnard, M., & Snape, D. (2014). The foundations of qualitative research. In J. Ritchie, Jane Lewis, C. McNaughton-Nicholls, & R. Ormston (Ed.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (pp. 1-27). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park, CA: Sage.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park, CA: Sage.
- Pile, S. (1992). Oral history and teaching qualitative methods. *Journal of Geography in Higher Education*, 16(2), 135-143. <https://doi.org/10.1080/03098269208709186>
- Rifkin, S., & Hartley, S. (2001). Learning by doing: Teaching qualitative methods to health care personnel. *Education for Health*, 14(1), 75-85. <https://doi.org/10.1080/13576280010021905>
- Roulston, K., & Shelton, S. A. (2015). Reconceptualizing bias in teaching qualitative research methods. *Qualitative Inquiry*, 21(4), 332-342. <https://doi.org/10.1177/1077800414563803>
- Rutberg, S., & Bouikidis, C. D. (2018). Focusing on the fundamentals: A simplistic differentiation between qualitative and quantitative research. *Nephrology Nursing Journal*, 45(2), 209-213. <http://www.homeworkgain.com/wp-content/uploads/edd/2019/09/20181009143525article2.pdf> adresinden 09,10,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Saban, A. (2007). Lisansüstü öğrencilerin nitel araştırma metodolojisine ilişkin algıları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 469-485. <http://dergiso-syalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/497> adresinden 02,10,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Schwandt, T. A. (1997). *Qualitative inquiry: A dictionary of terms*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Shank, G. D. (2006). *Qualitative research: A personal skills ap-*

proach. New Jersey: Pearson

- Smith, N. (1979). Geography, science and post-positivist modes of explanation. *Progress in Human Geography*, 3(3), 356-383. <https://doi.org/10.1177/030913257900300302>
- Stanfield, J. H. (2006). The possible restorative justice functions of qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 19(6), 723-727. <https://doi.org/10.1080/09518390600975925>
- Şenel, T., & Aslan, O. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının bilim ve bilim insanı kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 76-95. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mersinefd/issue/17394/181827> adresinden 15,10,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Tesch, R. (2013). *Qualitative research: Analysis types and software*. Oxon: Routledge.
- Tierney, W. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Teaching qualitative methods in higher education. *The Review of Higher Education*, 17(2), 107-124. <https://doi.org/10.1353/rhe.1994.0022>
- Walsh, M. (2003). Teaching qualitative analysis using QSR Nvivo. *The Qualitative Report*, 8(2), 251-256. <https://maaz.ihmc.us/rid=1GXNJDKX9-1VVYTHV-DGJ/nvivo.pdf> adresinden 05,09,2020 tarihinde erişilmiştir.
- Wang, J., An, G., Ma, Y., & Cai, C. (2017). Research on relationships between two kinds of scientific epistemology held by high school science teachers from Beijing and New York. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17(3), 905-922. <http://dx.doi.org/10.12738/estp.2017.3.0207>
- Wertz, F. J. (2005). Phenomenological research methods for counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 167. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.2.167>
- Wildemuth, B. M. (1993). Post-positivist research: Two examples of methodological pluralism. *The Library Quarterly*, 63(4), 450-468. <https://doi.org/10.1086/602621>
- Yang, I.H., Park, S.W., Shin, J.Y., & Lim, S.M. (2017). Exploring Korean middle school students' view about scientific inquiry. *Eurasia Journal of Mathematics Science and Technology Education*, 13(7), 3935-3958. <https://doi.org/10.12973/eurasia.2017.00765a>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2015). *Qualitative research from start to finish*. New York: Guilford Publications.